

A MAGYAR BIOLÓGIAI TÁRSASÁG EMBERTANI SZAKOSZTÁLYÁNAK MŰKÖDÉSE A 2024. ÉVBEN

406. szakülés, 2024. június 17.

Stefano Benazzi (*University of Bologna, Bologna, Olaszország*): *Paleoanthropologist on the Move: Sharing Experience in the ERC World.*

Stefano Benazzi¹, **Omry Barzilai**², **Francesco Berna**³ (*¹University of Bologna, Bologna, Olaszország, ²University of Haifa, Haifa, Etiópia, ³University of Siena, Siena, Olaszország*): *In Search of the Last Neanderthals – A New ERC Synergy Grant for Late Middle early Upper Palaeolithic Research.*

Király Attila¹, **György Lengyel**², **Tamás Hajdu**³, **Zsolt Mester**¹ (*¹Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Régészettudományi Intézet, ²Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ, Nemzeti Régészeti Intézet, ³Eötvös Loránd Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Embertani Tanszék*): *The Hungarian Job. Archaeological Sites, Finds, and Research Tasks in an Outstanding International Network.*

Bereczki Zsolt

* * *

Molnár Erika, a Szegedi Tudományegyetem, Természettudományi és Informatikai Kar, Biológia Intézet, Embertani Tanszékének egyetemi docense 2024-ben a Magyar Biológiai Társaság Herman Ottó díját vehette át. A 2024. évi Herman Ottó díjjal a Magyar Biológiai Társaság Molnár Erika kimagasló kutatói, oktatói, muzeológiai és a többek között az MBT érdekében is folytatott tudományszervező munkásságát ismerte el.

Bereczki Zsolt, a Szegedi Tudományegyetem, Természettudományi és Informatikai Kar, Biológia Intézet, Embertani Tanszékének egyetemi adjunktusa magas színvonalú szakmai munkájáért Magyar Ezüst Érdemkereszt polgári tagozat kitüntető elismerésben részesült 2023. augusztus 20-án.

Pap Ildikó

Albert Zink német antropológus professzort (Ludwig-Maximilians-Universität, München, Németország), a bolzanói EURAC Research Múmiakutató Intézetének igazgatóját a Szegedi Tudományegyetem 2024. évi díszdoktorává avatták

Prof. Albert Zink

Albert Zink több, mint három évtizede, biológus tanulmányai során kezdte el tudományos kutatásait a müncheni Ludwig Maximilians Egyetem Antropológiai és Humángenetikai Intézetében. PhD tanulmányai során a hagyományos biológiai antropológiai és paleopatológiai módszerek mellett kompetenciákat szerzett az akkor még kevésbé elterjedt archeogenetikai metodikák terén is, amelyeket sikerrel alkalmazott egy új kutatási irányzat, a paleomikrobiológia területén. Albert Zinket a régi emberi leletekből kimutatható kórokozó DNS-kutatások egyik úttörőjének tartják – 1997-ben még doktoranduszként a Lancet-ben publikálta munkatársaival az egyik egyiptomi múmiából kivont tbc-baktérium DNS-elemzését. Fiatal posztdoktor kutatóként a müncheni egyetem Patológiai Intézetében folytatta munkatársaival nemzetközi szinten elismert

paleomikrobiológiai kutatásait, már akkor a szegedi Embertani Tanszékkal szoros együttműködve. Szegedi doktoranduszok számára vendégkutatói helyet és közös mintafeldolgozást biztosítva 2000-ban (Molnár Erika), majd 2003-ban (Yann Ardagna, Maczel Márta) 3 szegedi PhD kutatás eredményességét segítette, miközben rangos nemzetközi folyóiratokban közöltek tanulmányokat szegedi kutatókkal.

Albert Zink érdeklődése különösen müncheni posztdoktori éveit fordult a múmia kutatás felé. Számos egyiptomi tanulmányúton vett részt, ahol a biológiai antropológiai és paleopatológiai vizsgálatokat paleoradiológiai, paleomikrobiológiai kutatásokkal kiegészítve nemzetközi szinten is kimagasló eredményeket ért el. Az egyiptomi múmiák vizsgálata során szerzett antropológiai, paleopatológiai és archeogenetikai tapasztalatai nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy 2007-ben felkérték a bolzanói EURAC Research Múmiakutató Intézetének vezetésére (<https://www.eurac.edu/en/institutes-centers/institute-for-mummy-studies>). A korábban megkezdett egyiptomi együttműködéseket Bolzanóból is folytatva nagyszerű eredményeket ért el Tutanhamon fáraó és családtagjai múmiáinak paleopatológiai és paleogenetikai vizsgálataival, amelyekről 2010-ben a Journal of the American Medical Association (JAMA)-ben adtak számot. A bolzanói intézet egyik fő profilja a világ talán egyik legismertebb múmiája, a Bolzanó-ban őrzött 'Ötzi' különféle vizsgálataira épül. Albert Zink és munkatársai Ötzi-vel kapcsolatos kiváló eredményeit 2012 óta rendszeresen közlik olyan rangos lapok, mint a Nature Communications, Science vagy a Current Biology. Albert Zink bolzanói igazgatói tevékenysége mellett folyamatos óraadói és témavezetői tevékenységet folytatott a müncheni Ludwig Maximilians Egyetemen – ahol 2005-ben habilitált, címzetes egyetemi tanárként ma is rendszeresen részt vesz az egyetemi oktatásban.

Zink professzor a biológiai antropológia tudományterületén nemzetközi összehasonlításban igen magasnak számító kilencezres idézettséggel, 51-es Hirsch indexszel rendelkezik, amelyek háttérben több mint 400 publikációja, közte több mint 200 lektorált folyóiratcikke áll. Tucatnyi rangos nemzetközi tudományos társaság tagja, melyek közül soknak elnöke, elnökségi tagja volt az elmúlt évtizedekben. Jelenleg is elnöke a világ első számú paleopatológiai egyesületének, a Paleopathology Association-nak (<https://paleopathology-association.wildapricot.org>), vagy a múmia kutatás legfontosabb nemzetközi testületének, a World Committee on Mummy Studies-nak. Tucatnyi jelentős K+F+I projekttel a háta mögött világszerte jegyzi Albert Zink kutatói eredményességét. Szakmai elismertségét jelzi, hogy olyan folyóiratok rendszeres bírálója, mint a Nature, Science, New England Journal of Medicine, Nature Communications vagy a PNAS, miközben szakterületének két folyóiratánál (Anthropologischer Anzeiger, Homo) is betölti a főszerkesztői tisztséget.

Albert Zink több mint 25 éve áll szoros szakmai kapcsolatban a Szegedi Tudományegyetem (illetve jogelődje, a József Attila Tudományegyetem) Embertani Tanszékeivel. A tbc paleopatológiai/paleomikrobiológiai kutatása terén elért első közös eredményekből 1999-ben három, szegedi kollégákkal közös publikációja jelent meg. Albert Zink szegedi kutatókkal társszerzésben megjelent publikációinak száma 2024-re megközelítette az ötvenet. A müncheni együttműködési évek kizárólag történeti antropológiai csontmaradványaira fókuszáló paleomikrobiológiai vizsgálatai később sikeresen bővültek, a 2021-ben, 2022-ben és 2023-ban a Tuberculosis folyóiratban megjelent közleményeink egy része már a világhírű váci múmiák vizsgálatára épült. Ugyanebben az időszakban jelentek meg közös publikációink a subalyuki neandervölgyi leletek abszolút datálásával, illetve tbc-fertőzöttségüket igazoló paleomikrobiológiai vizsgálatainkkal kapcsolatban.

Albert Zink fontos segítséget nyújtott a szegedi archeogenetika újraindításában, az archeogenetikai kutatások bázisának kialakításában a Szegedi Tudományegyetem Biológiai Intézet Genetikai Tanszékén. 2011-ben Szegeden, majd Bolzanó-ban került sor az ehhez szükséges konzultáció-sorozatra, laboratórium-látogatásokra. Albert Zink laboratóriumában felkészülési tréninget biztosított az SZTE Genetikai és Embertani Tanszékek doktoranduszainak, posztdoktorainak, lehetővé téve 3 újabb PhD fokozat megszületését a Szegedi Tudományegyetemen (Neparáczi Endre – 2017, Pósa Annamária – 2018, Váradó Orsolya Anna – 2021). A bolzanói laboratóriumban folyó munkák a fiatal kutatóink felkészülése mellett a magyarországi csont- és múmiaminták paleomikrobiológiai elemzését is lehetővé tették. Közös kutatásaink jelenleg is folynak – Albert Zink és munkatársai 2024 őszén megkezdték több, a Mohácsi Nemzeti Emlékhely 3. sz. tömegsírjából származó csontmaradvány elemzését is.

Albert Zink PhD hallgatóként, majd posztdoktor kutatóként aktívan részt vett a JATE Embertani Tanszék szervezésében lebonyolított nemzetközi konferencia-sorozaton (ICEPID, International Congresses on the Evolution and Paleoepidemiology of Infectious Diseases). 2012-ben, Szent-Györgyi Albert Nobel-díjának 75. évfordulójára rendezett 6 ünnepi szakmai konferencia egyikén (Tuberculosis Evolution) már a külföldi rendezők között volt (<https://www.edu-sci.org/nobel75/nobel75.netfactory.hu/OrganizingCommittee.html>). Albert Zink aktív közreműködésével szerkesztettük meg a Tuberculosis szakfolyóirat 2015-ös különszámát (<https://www.sciencedirect.com/journal/tuberculosis/vol/95/suppl/S1>). Az ICEPID sorozat 7. rendezvénye került lebonyolításra 2022 júliusában az SZTE TTIK Biológia Intézetében (<https://www2.bio.u-szeged.hu/icept-3/doku.php>) – ismét Albert Zink társszervezésével és aktív személyes részvételével. 2023 év végén újabb tanulmánykötetünk jelent meg, ismét Albert Zink professzorral közösen szerkesztve (<https://www.sciencedirect.com/journal/tuberculosis/vol/143/suppl/S>). Zink professzor teljesítménye nagyban hozzájárult a közelmúltban lezárt, személyes részvételével bonyolított NKFIH projekt (K125561) kiválóságához.

Albert Zink kiemelkedő nemzetközi tudományos teljesítménye az elmúlt két és fél évtizedben gyakran kapcsolódott a Szegedi Tudományegyetem munkatársaival és doktoranduszaival folytatott együttműködésekhez. Publikációi között negyvenhét esetben találunk JATE vagy SZTE társszerzőket. A nagy számú közös publikáció mindegyike a kiváló német szakember effektív részvételén alapult: Albert Zink korábban müncheni, később bolzanói laboratóriumában összesen hat szegedi PhD munkához végzett vizsgálatokat, öt esetben a szegedi doktoranduszok aktív bevonásával, kompetenciáik fejlesztéséhez is hozzájárulva. Zink professzor 2019 decemberében SZTE PhD védési bizottságban opponensként vett részt. Többször tartott meghívásunkra Magyarországon előadásokat (Szegeden és Budapesten egyaránt). Albert Zink nem csak a kutatás terén, hanem a képzésben (PhD workshopok, doktori bírálatok, MSc előadások) is együttműködésre törekedett szegedi partnereivel, legutóbb 2023 tavaszán hallhatták több alkalommal a szegedi hallgatók előadásait a Molekuláris antropológia c. tantárgy keretében.

Rendkívüli szakmai hírneve, kiemelkedő nemzetközi tudományos teljesítménye, a múmiakutatás és paleomikrobiológia területein folytatott úttörő munkássága, a Szegedi Tudományegyetemmel folytatott mintegy három évtizedes, eredményes tudományos és oktatási együttműködése alapján, valamint a szegedi biológiai antropológia és archeogenetika hatékony támogatására tekintettel javasolta Albert Zink professzort a Szegedi Tudományegyetem Embertani Tanszéke a Szegedi Tudományegyetem „Doctor Honoris Causa” címére 2024 tavaszán. Az előterjesztést valamennyi érintett fórum – a Szegedi Tudományegyetem Biológiai Intézete, a Természettudományi és Informatikai Kar, illetve az SZTE Szenátusa egyhangúlag támogatta.

Zink professzor átveszi a díszdoktori címet Prof. Dr. Rovó László Rector Úrtól a Szegedi Tudományegyetem Napján 2024. november 9-én (fotó: Szegedi Tudományegyetem)

Albert Zink a SZTE díszdoktora az öt köszöntő magyar antropológus kollégák társaságában (fotó: SZTE Embertani Tanszék)

Albert Zink professzor személyében harmadszorra vehetett át a biológiai antropológia képviselője „Doctor Honoris Causa” címet szegedi egyetemi vezetőtől. 1994-ben a József Attila Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Embertani Tanszéke és akkori vezetője, Farkas L. Gyula professzor javaslatára Charles Susanne akadémikus, az Université Libre de Bruxelles akkori professzora és Humángenetikai Laboratóriumának vezetője vehette át a megtisztelő címet a JATE Rektorától. Egy éve, 2023 novemberében Olivier Dutour francia antropológus professzort (Université Paris Sciences et Lettres, Párizs – Université Bordeaux Montaigne, Pessac Cedex, Franciaország) avatták a Szegedi Tudományegyetem díszdoktorává – amint arról hírt adott az Anthropologiai Közlemények 2023. évi kötete is (<https://ojs.mtak.hu/index.php/anthropkozl/article/view/14013/11482>). A SZTE és jogelődei immár 102 évre visszatekintő „Doctor Honoris Causa” sorozatában (<https://u-szeged.hu/diszdoktoraink>) a több mint 300 díszdoktori címmel díjazott tudós között Albert Zink a harmadik antropológus, akit a szegedi intézmény díszdoktorává fogadott.

Albert Zink professzor a megtisztelő címet 2024. november 9-én vehette át Prof. Dr. Rovó Lászlótól, a SZTE Rektorától, Karikó Katalin Nobel-díjas biokémikus és Dr. Hankó Balázs kultúráért és innovációért felelős miniszter jelenlétében. Az ünnepségen, Albert Zink antropológus professzor mellett a SZTE díszdoktorává avatták Kent Cartwright irodalomtörténész professzort a Marylandi Egyetemről, Bernhard Homey bőrgyógyász professzort a Düsseldorf-i Egyetemről, Sami Ahmed Khalid farmakológus professzort a Szudáni Tudományos és Technológiai Egyetemről, és Drew Weissman Nobel-díjas immunológus professzort a Pennsylvaniai Egyetemről.

A frissen avatott díszdoktorok nevében Albert Zink professzor köszönte meg a kinevezést. Kifejezte háláját, hogy egy olyan társaság tagja lehet, melyben Nobel-díjas kutatók vannak. Kiemelte a jelen lévő Karikó Katalint, aki 2021-ben vehette át a Szegedi Tudományegyetem díszdoktora címet, majd rá két évre Nobel-díjat kapott. Zink professzor hangsúlyozta, hogy a szegedi egyetemen régóta folynak kiemelkedően fontos kutatások, amit Szent-Györgyi Albert, az SZTE volt professzorának 1937-es Nobel-díja is bizonyít. Albert Zink válaszbeszédében méltatta az SZTE Embertani Tanszékével, Pálfi Györggyel és munkatársaival mintegy harminc éve megkezdett, nagyon sikeres együttműködést – szegedi kollégáinak pedig megköszönte a közös munkát, a támogatást és a több évtizedes barátságot.

Albert Zink és Karikó Katalin professzorok a Szegedi Tudományegyetem Napján rendezett ünnepségen
(fotó: Szegedi Tudományegyetem)

Pálfi György

2024. január 29. – február 2. között a Magyar Nemzeti Múzeum Semmelweis Orvostörténeti Múzeuma, a Magyar Egyiptomi Baráti Társaság és a Magyar Természettudományi Múzeum a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával szervezte meg „A múmiák és az Egyiptomiak” című antropológiai, egyiptológiai nemzetközi konferenciát. A rendezvény célja az 2019-ben a „Fókuszban a múmiák – Egészség és életmód az ókori Egyiptomban” címmel tartott és a Nephthys Projekt kezdetét jelentő konferencia folytatásaként az eredmények ismertetése és a projektek lezárása volt.

A 2024 augusztus 10–11-én rendezett Kurultaj – Magyar Törzsi Gyűlésen a látogatók tudományos előadások révén mélyülhettek el a magyar őstörténet izgalmas kérdéseiben, és betekintést nyerhettek turáni rokon népeink múltjába. Az előadók között a magyar őstörténet-kutatás szakemberei és a turáni rokon népek nemzetközileg elismert kutatói is szerepeltek. A hazai kutatók közül Évinger Sándor antropológus „Hun kori mesterséges koponyadeformálások a Kárpát-medencében” és Neparáczy Ende genetikus „A honfoglaló magyarság archeogenetikai kutatásának eddigi eredményei” című előadásai hangzottak el.

Az SZTE Embertani Tanszéke 2024. november 8-án a Szegedi Tudományegyetem Biológia Intézetében nemzetközi tanácskozást rendezett „Mohács 500 Anthropology – International Workshop” címmel. A rendezvény elnöke a EURAC Research Institute for Mummy Research igazgatója, Prof. Dr. Albert Zink volt. A konferencián 5 angol nyelvű előadás hangzott el az SZTE Embertani Tanszék Mohács 500 kutatócsoportja aktuális kutatási eredményeiről.

A Kecskeméti Katona József Múzeumban 2024. november 9-én nyílt meg az „Egy eltűnt nép nyomában – Az avarok élete a Duna-Tisza közén” című állandó kiállítás, amely az avarok Duna-Tisza közti, 6–9. századi történetét és életét jeleníti meg. A régészeti leletek mellett a kiállítás betekintést nyújt az avarok mindennapi életébe, temetkezési szokásaiba és társadalmi felépítésébe. A legújabb antropológiai és genetikai kutatások eredményeit is bemutatja, felfedve az egykor élt emberek betegségeit, származását, családi kapcsolatait. A tárlat különleges élményt kínál: megeleveníti az avarok arcvonásait, életük részleteit, és izgalmas tudományos felfedezéseket tár a látogatók elé. Az antropológiai kutatásokat az ELTE TTK Biológiai Intézet Embertani Tanszékének munkatársai végezték, akik aktívan közreműködtek a kiállítás megvalósításában is.

„A koponyák hegyén – Hiedelmek, betegségek és a halál nyomai régészeti csontmaradványokon” című kiállítást a Szegedi Tudományegyetem TTK Embertani Tanszékének munkatársai készítették. A fejét vagy a koponyát érintő mesterséges beavatkozások, valamint a koponyán megfigyelhető betegségek és sérülések nemcsak az egyének élettörténetét, hanem a múlt mindennapjait és hitrendszerét is tükrözik. Az SZTE Biológia Intézet Embertani Tanszékének kutatási anyagából rendezett kiállítás a bemutatott koponyaleletek segítségével részletesen ismertette a koponyalékelés és -torzítás szokásait, a fertőző betegségek csonttani megjelenését, valamint a mohácsi csatához köthető események odaveszett áldozatainak halálát. A tárlat külön figyelmet szentelt a Kárpát-medence népességtörténetében jelentős szerepet betöltő rasszok jellegzetes koponyavonásainak bemutatására, valamint olyan leleteknek, amelyek különféle fejlődési rendellenességeket tártak fel. Ezáltal átfogó képet nyújtott a régmúlt idők emberi életéről és biológiai sokszínűségéről.

2024 novemberében mutatták be a Kiss Stefán Mónika által rendezett „A váci múmiák című” dokumentumfilmet (Real Pictures Production; M5, Duna World). A film bemutatja a 30 évvel ezelőtt feltárt váci múmiák felfedezésének történetét, valamint a hazai és nemzetközi együttműködésben végzett kutatások eredményeit.

Pap Ildikó és Pálfi György

Beszámoló az Európai Antropológiai Társaság 23. Nemzetközi Kongresszusáról (Zágráb, Horvátország – 2024. szeptember 5–8.)

Az Európai Antropológiai Társaság (EAA) 23. kongresszusát Zágrábban rendezték 2024 szeptemberének elején a horvát Antropológiai Kutatóintézet szervezésében. A kongresszust ebben az évben az Ember Növekedése Vizsgálatának és a Klinikai Auxológia Nemzetközi Társasága (ISGA) 16. kongresszusával összevonva tartották, a közös rendezvényen az EAA kongresszusa a „Anthropology in the Anthropocene: Investigating Human Influences on the Global Ecosystem” címen került megrendezésre.

A kongresszus előadásait a „Bioarchaeology”, „Applied and innovative approaches”, „Tourism and media”, „Human variation”, „Nutrition”, „Growth”, „Ageing” című szekciókban tartották meg a résztvevők. A plenáris előadásokat a kongresszus délelőtti programjaiban a következő előadók tartották:

Szathmáry Eörs (Eötvös Loránd Tudományegyetem, ELTE): The emergence of human societies with natural language.

Mait Metspalu (University of Tartu, Észtország): Aspects of the genetic makings of northeast Europe.

Emanuela Cristiani (Sapienza University of Rome, Olaszország): Tracing ancient histories: from diet to medicine through dental calculus.

Vladimir Ivkovic (Harvard Medical School and Harvard University, USA): Human adaptation to extreme environments: from spaceflight to clinical settings.

Kate E. Pickett (University of York, UK): From inequality to future wellbeing: unlocking human flourishing and planetary health.

Jan C. Semenza (University of Heidelberg, Németország): Population mobility and climate change: implications for public health.

A szakmai programok mellett a kongresszuson számos alkalommal lehetőségünk volt a társasági programok során európai és Európán kívüli kollégáinkkal beszélgetni, a nap közben felmerült kérdéseket megbeszélni.

Az EAA soron következő kongresszusát az ELTE Embertani Tanszéke szervezheti meg 2026-ban. Az EAA új vezetőségét 2024-től már nem a két évenként megrendezésre kerülő kongresszusokon, hanem az azt követő hónapokban választják meg és nevezik ki.

Zsákai Annamária

Beszámoló az Európai Antropológiai Társaság vezetőségi választásáról

Az Európai Antropológiai Társaság (EAA) új vezetőségét 2024 novemberében választotta meg a Társaság tagsága a 2025–2026 közötti időszakra. A szabályzatnak megfelelően 2025-től már csak a Board vezeti a Társaságot, az Audit Committee és a korábbi EAA elnökök által alkotott ún. Advisory Committee segíti a Tanácsot ebben a munkájában. A következő két évre megválasztott EAA Board és Audit Committee tagjai a következők: Board tagjai – elnök: Maria Kaczmarek (Lengyelország), alelnök: Janina Tutkuvienė (Litvánia), titkár: Lenka Vorobelova (Szlovákia), titkárhelyettes: Stefania Toselli (Olaszország), Pénztáros: Zsákai Annamária (Magyarország), pénztároshelyettes: Monika Krzyzanowska (Lengyelország), EAA honlap és Newsletter szerkesztője: Jelena Sarac (Horvátország), helyettes szerkesztője az EAA honlapnak és Newsletternek: Ruta Morkuniene (Litvánia), EAA Webinars menedzsere: Magdalena Durda-Masny (Lengyelország). Az EAA Audit Committee tagjai: Jesper Boldsen (Dánia), Christiane Scheffler (Németország), Basak Koca Ozer (Törökország).

Zsákai Annamária